

บทที่ ๒

ประวัติของศาลทหาร

การทหารของไทยได้วิวัฒนาการโดยตลอดมาตามสถานการณ์ของยุคสมัย กิจกรรมศาลทหารของไทยก็ได้เปลี่ยนแปลงเพื่อสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของการทหารเช่นกัน โดยเหตุที่ก่อนที่ชาติไทยจะได้รวบรวมกันตั้งขึ้นเป็นประเทศ ไม่มีหลักฐานเกี่ยวแกกิจกรรมของศาลทหารไว้แน่นอน จึงขอกล่าวถึงกิจกรรมของศาลทหารไทย ตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยได้ขับไล่ขอมออกจากดินแดนอันเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน และสถาปนากรุงสุโขทัยขึ้นเป็นราชธานี เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ซึ่งได้เริ่มใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช ๒๔๔๘ อันเป็นระยะที่กิจกรรมศาลทหารปัจจุบันของไทยได้เริ่มต้น กิจกรรมของศาลทหารของไทยขอแยกออกเป็นยุคสมัยดังนี้คือ

๑. สมัยกรุงสุโขทัย
๒. สมัยกรุงศรีอยุธยา
๓. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
๔. ศาลทหารไทยในสมัยปัจจุบัน
๑. สมัยกรุงสุโขทัย

ในขณะนี้ เป็นระยะที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ชาติไทยเพิ่งจะรวบรวมกันเข้าเป็นประเทศ ก็จำเป็นที่จะต้องเตรียมป้องกันศัตรูซึ่งมีทั้งไทยคนละอื่นและขอมซึ่งเคยปกครองชนชาติไทยมิให้มารุกราน ถึงจะไม่มีกองทัพประจำการอยู่แน่นอน พลเมืองทุกคนต้องเป็นทหารในยามศึกสงครามก็ตาม แต่พอกล่าวได้ว่าสมัยนี้เป็น

ก้าวแรกของความเจริญทางการทหารของไทย ยุคนี้มีการติดต่อกันระหว่างไทยกับอินเดีย และชอม ก็ยอมจะต้องไ้รับถ่ายทอดทั้งวัฒนธรรมและวิชาการจากชอม และจากอินเดีย ไว้อย่าง ระเบียบการจักและควบคุมกองทัพไทยคงเป็นไปอย่างอินเดียในเวลามีศึก สงคราม คือจักตามแบบ "จตุรงค์เสนา" ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ กองทัพ แต่ละกองทัพ มีรถ, ช้าง, ม้าและเสนาทมหอความดูคอยควบคุม ข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่ว่า "กูซึ่งข้างเนกพล กูทอข้างควยขุนสามชน ทนกูฟงข้างสามชนตัวชอมาสเมืองแพ่ ขุนสามชนพายหนี พอกูจึงชอกู ชอพระรามคำแหง เพื่อกูฟงข้างขุนสามชน" เป็น หลักฐานยืนยันว่า กองทัพไทยสมัยนี้ จะต้องจักตามแบบอย่างอินเดีย

เมื่อไทยไ้รับวิธีการจักกองทัพเช่นนี้มาใช้ ก็ยอมรับเอาระเบียบของกองทัพ ที่เรียกว่า "กฎอัยการศึก" ซึ่งรวมอยู่ในตำราพิชัยสงครามตอนหนึ่งมาใช้ด้วย ได้แต่ ทนที่ว่า "ห้ามมิให้ใช้ลูกศรอาบยาพิษ แลลูกศรมีปลายหยักไว้คงฉมวกเพื่อไม่ให้ชักออก ได้ อนึ่ง ห้ามมิให้ฆ่าฟันข้าศึกศัตรูผู้ใด ยิ่งมิได้ออาวุธ หรือผู้ถูกสาตราวุธเป็นบาดแผล อยู่แล้ว หรือผู้ล้มลงอยู่บนแผ่นดิน หรือผู้ที่ร้องขอชีวิตยอมตัวเป็นเชลย" กฎอัยการศึก ในตำราพิชัยสงครามนี้ จึงถือได้ว่าเป็นกฎหมายอาญาทหารฉบับแรกของไทย ความ หมายของ "อัยการ" หมายความว่า "พระราชกำหนดหรือกฎหมาย ซึ่งพระมหากษัตริย์ บัญญัติขึ้นไว้เป็นบันทึกรฐานสำหรับราษฎร และผู้คัดค้านความจะไ้ถือปฏิบัติต่อไป"

โดยที่การปกครองสมัยกรุงสุโขทัยนี้ "ถือเอาการป้องกันประเทศเป็นหลัก" เขตปกครองจึงแบ่งออกไ้เป็น ๒ ส่วนคือ

- ก. ราชธานี
- ข. เมืองพระยามหานคร

ราชธานีไ้แก่นครหลวง คือกรุงสุโขทัยและเมืองลูกหลวง เมืองลูกหลวงนี้ มี ๔ เมือง คือเมืองศรีสัชชาโลย (สวรรคโลก) เมืองสองแคว (พิษณุโลก) เมือง

สระหลวง (พิจิตร) และเมืองกำแพงเพชร ล้อมรอบกรุงสุโขทัยไว้ทั้ง ๔ ด้าน ระยะทางระหว่างเมืองลูกหลวงกับราชธานีนั้น มีระยะเดินทางระหว่างกันไม่เกิน ๒ วัน ส่วนเมืองพระยามหานครนั้น เป็นหัวเมืองชั้นนอก มีเมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่เมืองนั้น ๆ เมืองพระยามหานครนี้บางทีก็เรียกว่า "เมืองพ่อเมือง"

ในนครหลวงนั้น "พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติราชการด้วยพระองค์เอง เอาเป็นพระราชธุระในการบริหารทั้งปวง ตลอดจนการรักษาศาสนาธรรม" เพราะในสมัยนั้นบ้านเมืองยังไม่มีผู้คนคับคั่ง และทั้งราชกิจของพระมหากษัตริย์ยังมีน้อย วิธีการปกครองนั้น "เวลาบ้านเมืองไม่มีศึกสงครามก็บังคับบัญชากันอย่างพลเรือน เวลาเกิดศึกสงครามก็บังคับบัญชากันอย่างทหาร" การพิจารณาพิพากษาคดีในยามสงครามยอมใช้วิธีการของทหารไปด้วย ทั้งนี้กล่าวได้ว่าศาลทหารของไทยในยามสงครามได้มีขึ้นในสมัยนี้เป็นครั้งแรก

เมืองลูกหลวงทั้ง ๔ เมืองที่กล่าวมาแล้ว ทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านป้องกันนครหลวง เวลาเมื่อสงครามจะรวบรวมกำลัง เข้ากับนครหลวง เป็นกองทัพหลวง ผู้ที่ส่งออกไปปกครองเมืองลูกหลวงเหล่านี้ นอกจากจะเป็นเจ้านายในราชตระกูลแล้วยังต้องเป็นแม่ทัพนายกองที่มีความสามารถในการสู้รบอีกด้วย การปกครองในเมืองลูกหลวงย่อมไม่เหมือนกับนครหลวง เพราะต้องอยู่ในลักษณะเตรียมพร้อมเพื่อทำการรบตลอดเวลา การบังคับบัญชาย่อมเป็นไปตามแบบทหาร เมื่อมีคดีความเกิดขึ้น เจ้าเมืองก็ยอมพิจารณาพิพากษาไปตามวิธีทหาร อันเป็นที่มาของศาลทหารในยามปกติ แต่อย่างไรก็ดี ศาลทหารในยามปกติของไทยในระยะนี้ พิจารณาพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาด้วย

โกวิท มัชฌมจันทร์, กิจกรรมของศาลทหารไทย หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกหลวงประจักษ์ ภัณฑ์พลากร (ชิต มัชฌมจันทร์) (พระนคร : บริษัทโพสท์ พับลิชชิ่ง), หน้า ๕๖.

ส่วนเมืองพระยามหานครนั้นเป็นเมืองประเทศราช ผู้ปกครองอาจเป็นเจ้าหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เวลาสงครามเมืองหนึ่ง ๆ ก็รวบรวมกำลังเข้าเป็นกองพลหนึ่ง การปกครองในเมืองพระยามหานครคงคล้ายคลึงกับในนครหลวง คือปกครองกันอย่างพลเรือนในเวลาปกติ เวลาสงครามก็ปกครองกันอย่างทหาร ผู้ปกครองเมืองพระยามหานครจะพิจารณาคดีตามวิธีการของศาลทหาร เฉพาะแต่ในยามสงครามเท่านั้นเอง

กรุงสุโขทัยได้ดำรงความเป็นเอกราช และได้สร้างความยิ่งใหญ่ไว้ในประวัติศาสตร์ของชาติไทย จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๑๘๒๑ จึงได้ถูกรวมเข้าเป็นดินแดนของกรุงศรีอยุธยา นับแต่นั้นมา

๒. สมัยกรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓ ความเจริญทางวิชาการและวัฒนธรรมของกรุงศรีอยุธยาในระยะนี้ถ่ายทอดมาจากขอม ท่านองเกี่ยวกับสมัยกรุงสุโขทัยเหมือนกัน การปกครองประเทศยังคงถือหลักการปกครองอย่างทหาร เช่นเดียวกัน เขตการปกครองเหมือนกับกรุงสุโขทัยคือแบ่งออกเป็น ๒ เขต

- ก. ราชธานี
- ข. เมืองพระยามหานคร

ราชธานีได้แก่กรุงศรีอยุธยา และมีเมืองลูกหลวง ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านอยู่รอบกรุงศรีอยุธยา ๔ เมืองคือ เมืองลพบุรี เมืองนครนายก เมืองพระประแดงและเมืองสุพรรณบุรี ระยะทางระหว่างเมืองลูกหลวงกับนครหลวงติดต่อกันเวลาเดินทางภายใน ๒ วัน

การปกครองในนครหลวงจัดเป็น "จตุสดมภ์" ซึ่งมีกรมเมืองทำหน้าที่ปกครองและรักษาความสงบสุขของราษฎร กรมวังทำหน้าที่รักษาพระราชวังชั้นนอกชั้นใน กรมคลังทำหน้าที่จ่ายและรักษาพระราชทรัพย์และผลประโยชน์ของแผ่นดิน และ

กรมหน้าทูตแลตรวจราชการท่าหน้า และเก็บข้าวขึ้นฉางหลวง เพื่อเป็นเสบียงไว้
ในการทำสงคราม ในยามที่มีสงครามทุกครั้งต้องทำหน้าที่ช่วยกันสู้รบ

ในครหลวง พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจในการพิจารณาพิพากษา
คดีให้แก่หัวหน้าหน่วยราชการของจตุสดมภ์ เพราะบ้านเมืองมีผู้คนคับคั่งขึ้น ราชกิจของ
พระมหากษัตริย์ก็มีมากขึ้นด้วย แต่เสนาบดีกรมวังคงทำหน้าที่รับฎีกาจากราษฎร ซึ่ง
ร้องทุกข์กล่าวโทษผู้ปกครองบ้านเมืองต่างพระเนตรพระกรรณของพระมหากษัตริย์ เนื่องจาก
เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดของพระมหากษัตริย์ การพิจารณาพิพากษาคดีในยามปกติต้องเป็นไปตาม
แบบพลเรือน แต่ในยามสงครามก็พิจารณาพิพากษาคดีตามวิธีการของทหาร ซึ่งเรียกได้ว่า
ศาลทหารในยามสงคราม

เมืองลูกหลวงที่ทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าคานนั้น ก็ปกครองโดยเจ้านายในราชวงศ์
ซึ่งเป็นแม่ทัพนายกองที่สามารถในการสงครามคล้ายกรุงสุโขทัยเหมือนกัน การบังคับบัญชา
เมืองลูกหลวงก็เป็นไปทำนองเดียวกับกรุงสุโขทัย การพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและอาญา
ก็ใช้วิธีการอย่างทหาร คือศาลทหารในยามปกติ

ส่วนผู้ปกครองเมืองพระยามหานคร เป็นไปตามแบบที่ว่า ตระกูลใคร เคยเป็น
เจ้าเมืองมา บุคคลในตระกูลนั้นก็เป็นผู้เมืองกันต่อมา ไม่ใช่แต่งตั้งมาจากเมืองหลวง
การปกครองในเมืองเหล่านี้จึงเป็นในรูปแบบของพลเรือน จะปกครองแบบทหารก็ต่อเมื่อ
มีสงครามเท่านั้น การพิจารณาพิพากษาคดีในยามสงครามจึงเป็นแบบศาลทหารในยาม
สงคราม การจัดรูปกองทัพไทย เป็นไปตามตำราพิชัยสงคราม ซึ่งเป็นแบบจากอินเดีย
เหมือนกัน กฎอัยการศึกในตำราพิชัยสงครามจึงต้องถูกรับมาใช้บังคับทำนองเดียวกับ
กรุงสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีพระอัยการภักดีบางตอน ซึ่งตราเมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๕ ซึ่ง
ไม่บังคับใช้ เฉพาะแต่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารของเมืองลูกหลวงเท่านั้น แต่รวมไปถึง
บุคคลซึ่งอยู่ในสังกัดของกรมในจตุสดมภ์ และบุคคลซึ่งอยู่ในหัวเมืองพระยามหานครอื่นด้วย
บรรดากฎหมายสารบัญญัติที่ได้ตราขึ้นในระหว่างนี้ คือพระอัยการอาญาหลวง พ.ศ. ๑๘๘๕
พระอัยการลักษณะลักพาตัวเมียผู้คนท้าว พ.ศ. ๑๘๘๕ พระอัยการลักษณะอาญาราชฎี
พ.ศ. ๑๘๐๑ พระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ พ.ศ. ๑๘๐๓ พระอัยการลักษณะนิ้วเมีย

พ.ศ. ๑๕๐๔ และ พ.ศ. ๑๕๐๕ และพระอัยการลักษณะโจรว่าด้วยสมโจร
พ.ศ. ๑๕๑๐ ศาลทหารก็พิจารณาพิพากษาคดีที่ละเมิดต่อพระอัยการ เหล่านี้ด้วย
การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหาร ทำได้แต่โดยฉวยฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่ง
เสนาบดีกรมวัง เป็นผู้รับแต่ฎีกาจะต้อง เป็นการกล่าวโทษว่าผู้ตัดสินความไม่ยุติธรรม
ไม่ใช่การร้องขอให้พิจารณาใหม่อีก

ต่อมา พ.ศ. ๑๕๕๔ ใ้มีการปฏิรูปการปกครองเสียใหม่ และการ
ปกครองที่จักรเยียบใหม่ก็ได้ใช้จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ การปกครองระยะนี้ได้แยก
ทหารและพลเรือนออกจากกันโดย "ให้เอาทหารเป็นสมุหพระกลาโหม เอาพลเรือน
เป็นสมุหนายก เอาขุนเมืองเป็นพระนครบาลเมือง เอาขุนวังเป็นพระธรรมมาชิกรณ
เอาขุนนาเป็นพระเกษตร..." สมุหพระกลาโหมซึ่ง เป็นผู้บังคับบัญชาทหารมีตำแหน่ง
"เจ้าพระยามหาเสนาบดี"

ศาลที่พิจารณาคดีในสมัยนี้ ปรากฏจากพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน
พ.ศ. ๑๕๗๒ ว่าตางกรมตางมีศาลของตนเองคือ

๑. สมุหนายกมี ๒ ศาล
๒. นครบาลมี ๑ ศาล
๓. นามี ๑ ศาล
๔. กรมทามี ๑ ศาล
๕. วังมี ๔ ศาล
๖. ชกรรมการมี ๒ ศาล
๗. คลังมี ๓ ศาล
๘. กรมสุรัสวดีมี ๓ ศาล
๙. กรมแพทยามี ๑ ศาล
๑๐. ยุติธรรมมี ๒ ศาล

ในพระอัยการตำแหน่งทหารหัวเมือง พ.ศ. ๑๘๗๘ ทำให้เชื่อได้ว่ากรมกลาโหมต้องมีศาลพิจารณาพิพากษาคดี สมุหพระกลาโหมเป็นข้าราชการที่มีศักดิ์นาสูงของประเทศตำแหน่งหนึ่ง คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของสมุหพระกลาโหมก็คงเป็นที่เชื่อฟังและพอใจแก่ผู้กล่าวหา ในทางปฏิบัติจึงต้องมี "ศาลกลาโหม" ด้วยอีกศาลหนึ่ง ซึ่งก็คือศาลทหารในยามปกตินั่นเอง แต่ในกรณีบุคคลในสังกัดกลาโหมกล่าวหาบุคคลในสังกัดอื่น บุคคลที่ถูกกล่าวหานั้นก็จะต้องถูกศาลในพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือนที่มีอำนาจพิจารณา วิธีการรับฟ้องและพิจารณาคดีคงเป็นไปเช่นศาลของเมืองลูกหลวงใน พ.ศ. ๑๘๕๓ แต่ใช้พระอัยการลักษณะรับฟ้อง พ.ศ. ๒๐๕๓ และพระอัยการพิสูจน คำนำ พิสูจนอุยเพลิง พ.ศ. ๒๐๗๖ มาบังคับด้วย การอุทธรณ์ที่ศาลกลาโหมตัดสิน ก็เป็นไปตามของเกี่ยวกับศาลทหารในยามปกติ คือถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนในยามสงครามทุกกรมไม่ว่าทหารหรือพลเรือนมีหน้าที่ช่วยกันรบ เช่น เคย บรรดาศาลตามพระอัยการลักษณะตำแหน่งนาพลเรือนก็แปรสภาพเป็นศาลทหารในยามสงครามไปด้วย

ใน พ.ศ. ๒๑๖๔ ปรากฏมีศาลของกรมขึ้นอีกมากมาย รับชำระความศาลเหล่านี้เป็นศาลของกรมที่มีใ้รับอำนาจให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดี จึงได้ตราพระบรมมัญญกำหนดศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีขึ้น โดยให้ศาลกลาโหมมีอำนาจพิจารณาคดีโดยชอบ การอุทธรณ์คดี ศาลทหารได้เปลี่ยนเป็นอุทธรณ์ต่อ "ศาลหลวง" แทนที่จะถวายฎีกาต่อเสนาบดีกรมวัง "ศาลหลวง" นี้อยู่ในกรมมหาดไทย ซึ่งมีสมุหนายกเป็นผู้บังคับบัญชา แต่การอุทธรณ์ก็เป็นไปในรูปกล่าวโทษผู้ตัดสินคดีเช่นเคย แม้กระนั้น การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ก็ยังคงมีอยู่ แต่เป็นไปในรูปการร้องทุกข์มากกว่าฎีกาคดี โดยยื่นต่อเสนาบดีกรมวัง ในพระบรมมัญญ พ.ศ. ๒๑๖๔ นี้ มีใ้กล่าวถึงความผิดลักษณะกบฏดีกว่าศาลใดเป็นผู้พิจารณา เข้าใจว่าศาลกลาโหมและศาลพลเรือนยังคงมีอำนาจพิจารณาอยู่ บุคคลในสังกัดกลาโหม หากกระทำความผิดตามพระอัยการลักษณะใด ก็ต้องถูกศาลที่มีอำนาจพิจารณาคความผิดลักษณะนั้นพิจารณาแทนที่จะถูกศาลทหารพิจารณาอย่างเดาก่อน ศาลอื่นตามพระบรมมัญญ พ.ศ. ๒๑๖๔ ก็คงแปรสภาพเป็นศาลทหารในยามสงครามเมื่อมีการสู้รบ

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางกิจกรรมของศาลทหารครั้งใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑ โดยมีการโอนอาณาเขตการปกครองหัวเมืองออกเป็น ๒ ภาค คือบรรดาหัวเมืองฝ่ายเหนือให้มหาดไทยบังคับบัญชาทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร ส่วนบรรดาหัวเมืองฝ่ายใต้ให้กรมกลาโหมบังคับบัญชา ทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารเช่นเดียวกัน บรรดาศาลของกรมต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในหัวเมืองตามพระธรรมนูญ พ.ศ. ๒๑๖๔ ยังคงทำหน้าที่พิจารณาคดีไปตามอำนาจของตน แต่การพิจารณาคดีคงทำไปโดยอาศัยอำนาจของสมุหพระกลาโหมแทนที่จะเป็นไปตามอำนาจที่ได้รับความเสนาบดี กรมที่ศาลนั้นเคยสังกัด ศาลเหล่านี้จึงกลายสภาพเป็นศาลทหารในยามปกติไป

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๓๖ ขอบเขตของศาลทหารที่เคยขยายกว้างออกไปได้ถูกลดลงเหลือเพียงเท่าที่เคยมีใน พ.ศ. ๒๑๖๔ - ๒๒๓๐ เพราะอาณาเขตการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป โดยให้ย้ายการบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้จากกลาโหมไปขึ้นในเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ ผู้ซึ่งมีอำนาจเห็นใจความชอบให้ว่าการกรมพระคลัง ดังนั้นหัวเมืองฝ่ายใต้จึงไปขึ้นอยู่กับกรมพระคลัง ศาลทหารจึงคงมีแต่ศาลกลาโหมในนครหลวงเท่านั้น วิธีการรับฟ้องและการพิจารณาคดีจนการอุทธรณ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมขึ้นใหม่อีก

๓. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยเริ่มกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากว่างเว้นจากการศึกสงครามแล้ว ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๓ กิจกรรมของศาลทหารที่ขยับเขาไประยะหนึ่ง กลับรุ่งโรจน์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง อาณาเขตการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ที่ตกไปอยู่ในบังคับบัญชาของกรมพระคลัง กลับมาขึ้นกับกลาโหมตามเดิม กรมทหารของไทยในระยะนี้เริ่มจัดแบบตะวันตก กำลังทหารในนครหลวงแบ่งออกได้ดังนี้

๑. กรมอาสาลาวและเขมร
๒. กรมอาสาญวน
๓. กรมทหารรักษาพระองค์

๔. กรมอาสาณาน (เขารีก) ของวังหน้า
๕. กองทหารมะรืนสำหรับเรือรบ (คืออาสาสมัครทหารปืนเล็กอยู่ในความบังคับบัญชาของสมุหพระกลาโหม)

บรรดาศาลสังกัดกรมกลาโหมในหัวเมืองปักข์ไต้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีรับฟ้องและอุทธรณ์มากรณคือ เจ้าเมืองหรือกรมการเมืองจะต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวโทษมาพิจารณาภายใน ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน แล้วแต่ระยะทางที่อยู่ถูกกล่าวโทษอยู่ ถ้าหากเจ้าเมืองหรือกรมการเมือง เพิกเฉย ก็ให้มาอุทธรณ์ต่อลูกขุน ณ ศาลา ในกรณีที่เป็นคดีที่ถูกฉกรรจ์ เป็นภัยต่อแผ่นดิน หรือได้รับความเดือดร้อนอย่างร้ายแรง ให้มาถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งทำให้ฎีกามากขึ้นทุกที ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๒๕ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการแต่งตั้งอธิบดีตรวจฎีกาขึ้น โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นอธิบดีตรวจฎีกา เป็นพระองค์แรก ทำให้เกิดเริ่มวิธีการฎีกาคำพิพากษาคัดสินโดยศาลกลาโหมและศาลที่อยู่ในสังกัดขึ้น

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๒๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แยกกรมทหารบก^๒ และทหารเรือออกจากกรมพระกลาโหมตั้งเป็นกรมยุทธนาธิการขึ้น กรมพระกลาโหมไม่มีหน้าที่บังคับบัญชาทหารเหล่านี้ คงว่าราชการหัวเมืองปักข์ไต้เหมือนกับกรมคุมเลขาไพร่หลวงกรมหนึ่ง ๆ เท่านั้น กรมยุทธนาธิการนี้มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระอิสริยยศตำแหน่งจอมทัพ สมเด็จ

^๑ตามต้นฉบับ ประกาศ ณ วันศุกร์ เดือนห้า แรมหนึ่งค่ำปีฉลู ยังเป็นอัฐศกจุลศักราช ๑๒๔๔ ถ้าเทียบแล้วคือเป็น พ.ศ. ๒๔๓๐ (ร.ศ. ๑๐๖) เพราะเดิมเดือนเมษายนเป็นต้นปี

^๒กรมทหารบกมี ๗ กรมคือ กรมทหารมหาดเล็ก กรมทหารรักษาพระองค์ กรมทหารล้อมวัง กรมทหารนำ กรมทหารปืนยาว กรมทหารปืนใหญ่ และกรมทหารช่าง

กรมทหารเรือมี ๒ กรมคือ กรมทหารเรือพระที่นั่งเวสชาติวี (คือกรมทหารปืนแคตลิงในกรมแสง เติม โอนไปเป็นทหารเรือ) มีพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เป็นผู้บังคับการ และกรมอรุณพล ซึ่งมีเรือรบเรือพระที่นั่งกลไฟส่วนหนึ่งและทหารมะรืน (มะรึนนาววิกโยธิน) อีกส่วนหนึ่งรวมกัน

พระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรมนตรีเป็น
 ผู้บัญชาการทั่วไป และมีตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่เป็นผู้ช่วยทั้งทหารบกและทหารเรือ
 คั้งนั้น กรมยุทธนาธิการจึงมีศาลชั้นพิจารณาความผิดของทหารบกทหารเรือที่กระทำผิด
 ไม่ว่าจะตามพระอัยการลักษณะใด และไม่ต้องส่งให้ศาลของส่วนราชการอื่น ๆ ที่มีอำนาจ
 พิจารณาเช่นเคยปฏิบัติมา ส่วนศาลกลาโหมคงมีอำนาจพิจารณาแต่เฉพาะความอาญา
 นอก ซึ่งเปลี่ยนแปลงเป็นศาลพลเรือนมากกว่าทหาร แต่ศาลหัวเมืองที่สังกัดกลาโหมก็
 ยังคงสภาพเป็นศาลทหารอยู่ เพราะการแยกทหารออกจากกรมกลาโหม เป็นไปแต่เพียง
 ในพระนคร ส่วนการปกครองบังคับบัญชา รวมถึงการป้องกันหัวเมืองปักษ์ใต้ยังคง เป็นหน้าที่
 ของกรมพระกลาโหม

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการปกครองประเทศครั้ง
 ใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เพราะเสนาบดีของแต่ละกรมซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน
 แต่ละคนมีอำนาจปฏิบัติราชการหลายชนิด ซึ่งบางครั้ง เป็นกิจการที่ซ้ำกัน มีการก้าวก่าย
 ในการปฏิบัติราชการ จึงได้แบ่งราชการบริหารส่วนกลางเป็น ๑๒ กระทรวงคือ

๑. กระทรวงมหาดไทย
๒. กระทรวงกลาโหม
๓. กระทรวงนครบาล
๔. กระทรวงการต่างประเทศ
๕. กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
๖. กระทรวงวัง
๗. กระทรวงเกษตราธิการ
๘. กระทรวงยุติธรรม
๙. กระทรวงโยธาธิการ
๑๐. กระทรวงธรรมการ
๑๑. กระทรวงมรุธาธร
๑๒. กระทรวงยุทธนาธิการ

กระทรวงกลาโหมยังมีอำนาจปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ บรรดาศาลในหัวเมืองปักษ์ใต้ยังคงสังกัดกระทรวงกลาโหมเช่นเดิม ส่วนกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่บังคับบัญชาทหารบกและทหารเรือ มีผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชากกรมทหารบก และผู้บัญชาการทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชากกรมทหารเรือ ในกรมทหารบก ปลัดทหารบกใหญ่ (ในขณะนั้นคือนายพลตรีพระยาสิทธิราช เกษไชโย) มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับกฎหมายข้อบังคับกองทหารบก ส่วนในกรมทหารเรือปลัดทหารเรือใหญ่มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ ทำให้ศาลกรมยุติธรรมเดิม ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีทั้งทหารบกทหารเรือได้แยกออกเป็น ๒ ศาล คือศาลทหารบก ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับบุคคลสังกัดกรมทหารบก และศาลทหารเรือมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับบุคคลในสังกัดกรมทหารเรือ

ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้มีการปรับปรุงกิจการทหาร เป็นครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ การทหารของประเทศไทยโดยแยกกิจการทหารและพลเรือนออกจากกันอย่างเด็ดขาด ได้มีการแบ่ง เป็นหน้าที่ระหว่างกระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่เป็นผู้กำกับรักษาการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับทหารบกทหารเรือ กระทรวงยุติธรรมก็ลดฐานะลง เป็นกรมยุติธรรม โอนไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เปลี่ยนเป็นผู้บัญชาการกรมยุติธรรม แต่คงมียศเสมอเสนาบดีและให้เขาที่ประชุมเสนาบดีด้วย แม้จะได้มีการเปลี่ยนแปลงกิจการของกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงกลาโหมก็ตาม กิจกรรมของศาลทหารยังคงมีสภาพเช่นเดิม คือแบ่งออกเป็นศาลทหารบกและศาลทหารเรือ เป็นเพียงแต่โอนมาสังกัดกระทรวงกลาโหมเท่านั้น

ศาลทหารบกและศาลทหารเรือได้เริ่มสภาพเป็นศาลที่พิจารณาคดีของบุคคลที่สังกัดทหารเท่านั้น และคดีที่ศาลทหารจะพิจารณาไต่ถามต้อง เป็น "ความอาญาที่เกิดขึ้นในระหว่างทหารต่อทหาร เวลาที่เขาเวรรับราชการอยู่ทั้งสองฝ่ายก็ดี ถ้าเวลาที่ฝ่ายหนึ่งเขาเวรรับราชการอยู่ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เขาเวรรับราชการก็ดี ถ้าความไม่ใช่เป็นความฆ่ากันตาย ถ้าไม่ใช่เป็นความคุมพรคพวกเป็นผู้ร้ายปล้นให้ศาลทหารมีอำนาจชำระได้

ถ้าเป็นความฆ่ากันตาย ถ้าคุมพรรคพวกเป็นผู้ร้ายปล้น ให้ส่งศาลกระทรวงยุติธรรมพิจารณา เว้นแต่ความที่เกิดขึ้นนั้น เกี่ยวกับการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของกรมทหารค่าย จึงให้ศาลทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้"^๑

จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เรียกว่า "พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖" และ "พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗" ปรับปรุงกิจการของศาลทหารบกและศาลทหารเรือพอจะแยกกล่าวคือ

๑. ศาลทหารบก แบ่งออกเป็น

๑.๑ ศาลทหารบกในเวลาปกติมี ๓ ชั้นคือ

ก. ศาลกรมทหาร : ตั้งขึ้นเป็นครั้งคราวในมณฑลทหารบกแต่ละมณฑลทหารบก มีนายทหารชั้นสัญญาบัตรเป็นกรรมการศาล ๓ นาย มีอำนาจพิจารณาคดีจำเลยที่สืบชั้นนายทหารชั้นประทวน ซึ่งในคดีนั้นมีโทษจำคุกไม่เกินกว่า ๑ ปีหรือปรับหรือโมยหรือทั้งจำคุกไม่เกิน ๑ ปี

ข. ศาลมณฑลทหาร : ตั้งขึ้นเป็นครั้งคราวในมณฑลทหารบกแล้วแต่ผู้บัญชาการทหารบกจะออกคำสั่ง มีกรรมการศาล ๓ นาย คือนายทหารชั้นนายพัน ๑ นาย นายทหารชั้นนายร้อย ๑ นาย และนายทหารกรมพระธรรมนูญ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์คำพิพากษาศาลกรมทหาร และกรณีที่ จำเลยอยู่ใต้อำนาจศาลทหารบก จะต้องโทษเกินกว่า ๑ ปีขึ้นไป การอุทธรณ์คำสั่งศาลมณฑลทหารต้องอุทธรณ์ไปยังศาลกรมยุทธนาธิการ

^๑ เป็นกระแสพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ ๑๑/๒๔๑ ลงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘.

ค. ศาลกรมยุทธนาธิการ เป็นศาลตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ศาล ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ เป็นผู้ตั้งตุลาการศาล มีตุลาการศาล ๕ นาย คือนายพลหรือนายพันเอก ๑ นาย นายพันหรือนายร้อยเอก ๒ หรือ ๓ นาย นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒ นาย มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลมณฑลทหาร และคดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกมีชั้นนายพล ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการอาจตั้งศาลพิเศษกรมยุทธนาธิการชั้นพิจารณาพิพากษาคดีพิเศษได้

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกคือ

(๑) นายทหารชั้นประทวนและพลทหารประจำการ หรือ เมื่อเวลาอยู่กับกองหรือ เมื่อเวลาเรียกระดมพล เพื่อฝึกหัดหรือรับราชการอย่างใด ๆ

(๒) นายทหารชั้นประทวนและพลทหารประจำการในเวลาທີ່ลา

(๓) นายทหารชั้นประทวนและพลทหารที่ต้อง โทษอยู่ในโรงคุมขังทหารบก

(๔) นายทหารชั้นสัญญาบัตรในเวลาທີ່ประจำการทหารบกตามธรรมเนียม

(๕) นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ไม่ได้ประจำการทหารบกในขณะ เมื่อกระทำผิด

ตอกกฎหมายทหารบกหรือซอบังคับทหารบก

(๖) นักเรียนในโรงเรียนทหารบก

(๗) บุคคลพลเรือนทั้งปวงซึ่งได้ทำการอยู่ในกรมทหารบกในขณะ เมื่อกระทำการอยู่ในหน้าที่

(๘) เกลยศึก

ศาลทหารบกไม่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง แต่ผู้ต้องบาคเจ็บหรือผู้เสียหายอาจนำคดีแพ่งและอาญารวมกันไปฟ้องยังศาลพลเรือน หรือรอนจนกว่าศาลทหารบกพิจารณาพิพากษาแล้ว จึงไปฟ้องความแพ่งอีกครั้งหนึ่งแล้วแต่จะเลือก และศาลทหารบกมีอำนาจสั่งปรับให้รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยลักลอบหรือเอาทรัพย์สินราชการ เป็นของตน หรือกระทำให้ของราชการเสียหาย แต่จะพิพากษาปรับได้ต่อ เมื่ออัยการศาลทหารบกได้ร้องขอ

ผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกกระทำผิดร่วมกับผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารบก หรือผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกกระทำผิดปะปนด้วย ก็ให้โอนคดีไปพิจารณาในศาล พลเรือน หรือศาลทหาร เรือแล้วแต่กรณี

การอุทธรณ์คำพิพากษาจะต้องกระทำภายใน ๑๕ วันตั้งแต่ได้อ่านคำพิพากษา ให้ฟัง ถ้านายทหารผู้มีอำนาจสั่งลงโทษเป็นผู้อุทธรณ์ทำได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันอ่าน คำพิพากษา

การฎีกานั้นกระทำเมื่อศาลกรมยุทธนาธิการได้พิพากษาความในชั้นต้นหรือได้ พิพากษาคดีอุทธรณ์เปลี่ยนแปลง หรือกลับคำพิพากษاتรงกันข้ามกับคำพิพากษาของศาลล่าง โจทก์และจำเลยและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ฎีกาได้โดยถวายต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งอาจ จะพระราชทานพระราชวินิจฉัยตัดสินด้วยพระองค์เอง หรือส่งไปยังศาลฎีกาหรือให้ตั้ง กรรมการขึ้นเป็นศาลรับสั่ง

๑.๒ ศาลทหารในยามไม่ปกติ

ในเวลามีการสงคราม การจลาจลหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติ ทำการไปตามเดิมในเขตที่มีได้มีการสู้รบ แต่ถ้าวทหาร กองใดทำการสู้รบก็ให้ตั้งศาลสนามขึ้นแทน โดยแม่ทัพของกองทหารซึ่งต่อสู้กับศัตรู เป็น ผู้มีอำนาจตั้งศาลสนามขึ้นที่หัวการทัพ ถ้าวทหารกองใดไปทำการโดยอิสระ และมีกำลัง ไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน ผู้บังคับกองพันมีอำนาจตั้งศาลสนามได้ที่กองนั้น ศาลสนามจะต้อง มีกรรมการ ๓ นายและจะต้อง เป็นกรรมการที่มียศสูงกว่าจำเลย ๒ นาย

ศาลทหารบกซึ่งอยู่ในท้องที่ใช้กฎอัยการศึกและศาลสนามมีอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีดังนี้

- ๑.๒.๑ คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารบกในเวลาปกติ
- ๑.๒.๒ คดีซึ่งจำเลยเป็นบุคคลพลเรือนทำการอยู่ในกองทัพหรือไป กับกองทัพ
- ๑.๒.๓ คดีซึ่งต่อไปนี้เป็นจำเลยเป็นบุคคลชนิโค

- ก. คดีประทุษร้ายต่อความเรียบร้อยมั่นคงของราชอาณาจักร ทั้งภายในและภายนอก
- ข. คดีละเมิดกฎหมายทหารหรือข้อบังคับทหารบก
- ค. ประชุมลับและของสมกันประพาศติณิกกฎหมาย มีผู้ประชุมกัน ที่จะ เป็น เหตุร้าย
- ง. ปล้นสดมภ์และวางเพลิง
- จ. การประทุษร้ายต่อแผ่นดินหรือการประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกาย อิศรภาพ ชื่อเสียง เกียรติคุณ หรือสิ่งของบุคคลซึ่งอยู่ใน ราชการแผ่นดิน

ในกรณีที่ผู้มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดร่วมกัน ศาลทหารบกและศาล สนามก็คงมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

๒ ศาลทหารเรือ

พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราช บัญญัติพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ แล้วนั้น สมควรจะได้ออกพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการตัดสินคดีความในกรมทหารเรือ กับทั้งวิธีจัดการศาลทหารเรือให้เป็นไปใน วิธีคล้ายคลึงกับกรมทหารบก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติ "พระธรรมนูญศาล ทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗" ให้ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ มีอำนาจออกข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อวางระเบียบให้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ศาลทหารเรือมิได้มีบทบัญญัติแบ่งศาล ออกเป็นศาลในเวลาปกติกับศาลในเวลาไม่ปกติเหมือนศาลทหารบก

ศาลทหารเรือมี ๓ ชั้นคือ

๒.๑ ศาลกรมทหาร

ชั้น เป็นครั้งคราว แล้วแต่ผู้บัญชาการกรมทหารเรือจะมีคำสั่ง ในคำสั่งจะต้องชี้แจงว่าทหารพวกใดอยู่ในอำนาจศาลกรมทหารศาลใด มีนายทหารชั้น

สัญญาบัตร ๓ นาย เป็นกรรมการ มีอำนาจและวิธีการอุทธรณ์คล้ายศาลกรมทหารบก

๒๐.๒ ศาลทหาร เรือกลาง

มีศาล เคี้ยวไม้ เป็นศาลตั้งประจำ แต่เมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อใด ผู้บัญชาการกรมทหาร เรือจึงออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลนี้ มีกรรมการศาล ๓ นาย คือทหารชั้นผู้ใหญ่ ทหารชั้นผู้น้อย และนายทหารกรมพระธรรมนูญ มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา ศาลกรมทหาร และคดีที่จำเลย เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรต่ำกว่าชั้นนายพล และโทษนั้น จะต้องจำขังมากกว่า ๑ ปีขึ้นไป

๒๐.๓ ศาลกรมบัญชาการกลาง

มีศาล เคี้ยวตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพฯ มีตุลาการสำหรับศาล ๕ นาย คือนายพลเรือ หรือนายเรือเอก ๑ นาย นายทหารชั้นผู้ใหญ่หรือนายเรือโท ผู้ช่วย ๒ หรือ ๓ นาย นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒ นาย มีผู้บัญชาการกรมทหารเรือ เป็นผู้ตั้งตุลาการประจำศาลและมีอำนาจที่จะ เปลี่ยนตั้งผู้อื่นแทนตุลาการ เจมนั้นได้ทุกเมื่อ ศาลกรมบัญชาการกลางมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหาร เรือกลาง และคดีที่จำเลย เป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหาร เรือมียศนายพล

บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร เรือคือ

๑. นายทหารชั้นประทวนและพลทหารประจำการ เมื่อ เวลาอยู่กับกองหรือ เมื่อ เวลา เรียบระดม เพื่อฝึกหัดหรือรับราชการอย่างใด ๆ
๒. นายทหารชั้นประทวนและพลทหารประจำการในเวลาที่ลา
๓. นายทหารชั้นประทวนและพลทหารที่คง โทษอยู่ในที่คุมขังทหาร เรือ
๔. นายทหารชั้นสัญญาบัตรในเวลาที่ประจำการทหาร เรือตามทำเนียบ
๕. นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ไม่ได้ประจำการทหาร เรือในขณะที่ เมื่อกระทำผิด คอกฎหมายทหาร เรือหรือข้อบังคับทหาร เรือ
๖. นักเรียนในโรงเรียนทหาร เรือ
๗. บุคคลพลเรือนทั้งปวงซึ่งทำการอยู่ในกรมทหาร เรือในขณะที่ เมื่อกระทำ การอยู่ในหน้าที่
๘. เซลยศึก

ศาลทหาร เรือไม่มีอำนาจพิพากษาคดีแพ่ง แต่ผู้บังคับเจ้าหรือผู้เสียหายอาจ
ดำเนินการฟ้องร้องได้ และมีอำนาจสั่งปรับให้รัฐบาลไต่คล้ายกับศาลทหารบก

ถ้าผู้อยู่ในอำนาจศาลทหาร เรือกระทำผิดร่วมกับผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาล
ทหาร เรือปะปนด้วย ก็ให้โอนคดีไปพิจารณาในศาลพลเรือนหรือศาลทหารบกแล้วแต่กรณี

การอุทธรณ์และฎีกาคล้ายคลึงกับศาลทหารบก

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขศาลทหารบก

ก. เลิกกรมยุทธนาธิการ

ด้วยปี พ.ศ. ๒๔๕๒ อันเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา—
วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คำนึงเห็นว่า การทหาร เป็น
ของจำเป็นต้องมีสำหรับป้องกันภัยอันตรายมิให้เกิดแก่พระราชอาณาจักรทั้งภายในและภายนอก
เป็นสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่ทุกสมัย "... จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกกรม
ยุทธนาธิการ เสีย ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม เป็นผู้บังคับบัญชาทหารทั่วไปตามโบราณ
ประเพณี รวมทั้งการเกณฑ์คนเข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร
ในหน้าที่ของฝ่ายทหารนั้นด้วย แลให้ยกกรมทหารเรือขึ้นเป็นกระทรวง มีเสนาบดีบังคับ
บัญชาการทหารเรือทั่วไป และให้มีเกียรติยศและตำแหน่ง เสมอเสนาบดีกระทรวงอื่น ๆ
ตามพระราชบัญญัติและประเพณี ดังแต่บัดนี้สืบไป" และตั้งสภาป้องกันราชอาณาจักรขึ้น
เพื่อประสานงานระหว่างกระทรวงการทหารทั้งสอง โดยมีพระมหากษัตริย์ดำรงตำแหน่ง
ประธาน

ประกาศตั้งกระทรวงทหารบก ทหารเรือ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๗, หน้า ๘๘.

ข. คำราชัญชรขึ้นศาลทหารบก

ครั้นถึง ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ได้มีการเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก เพราะคำราชัญชรที่ต่อท้าวกระทำผิดในคดีอาญาบางเรื่อง เป็นการยากลำบากแก่การฟ้องร้องและพิจารณาโดยไม่แน่ว่าจะฟ้องศาลใด และต้องควยกฎหมายมาตราใด เพราะคำราชัญชรชั้นนายร้อยตำแหน่งสัญญาบัตรขึ้นไปได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหารบก ถ้อยศักดิ์นาเท่ากับทหารบก ผู้ที่รับราชการ เป็นพลคำราชัญชรก็เกณฑ์เอาพลกองเกินของทหารตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ศก ๑๒๔ จึงสมควรยกการฟ้องร้องตลอดจนการพิจารณาพิพากษาคดีให้ขึ้นอยู่กับศาลทหารบก เว้นแต่ในเมืองหรือมณฑลใดยังมีใ้มีกองทหารตั้งประจำอยู่ เมื่อมีคดีอาญาเกี่ยวกับคำราชัญชร เป็นผู้กระทำผิด ก็ให้ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษา

ชื่อ "ศาลกรมยุทธนาธิการ" ให้เปลี่ยนเป็น "ศาลทหารบกกลาง" และ "ศาลพิเศษกรมยุทธนาธิการ" เปลี่ยนเป็น "ศาลทหารบกกลางพิเศษ"

ค. กำหนดอำนาจศาลทหารรักษาวัง

สำหรับกรมทหารรักษาวังซึ่งตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๐ และให้ขึ้นบังคับบัญชาของกระทรวงวังนั้น ยังมีใ้กำหนดเรื่องอำนาจศาลที่จะชำระทหารรักษาวัง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงกำหนดอำนาจศาลที่จะชำระทหารรักษาวังให้เป็นระเบียบ คือคดีที่จะฟ้องควยผิดกฎหมายวินัยในทางทหารตามพระธรรมนูญศาลทหารบก ก็ควรฟ้องและชำระในศาลรับสั่งกระทรวงวังตามประเพณีที่เคยทำมา แต่เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม จึงโปรดเกล้าฯ ออกประกาศเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๕๕ กำหนดอำนาจศาลทหารรักษาวัง คือ

ก) ถ้าบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารบก และเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชาของทหารรักษาวังกระทำผิดเป็นคดีอาญาวัง ให้ฟ้องร้องว่ากล่าวในศาลทหารรักษาวัง ทั้งนี้รวมทั้งความผิดที่เกิดขึ้นนอกโรงทหาร แต่อยู่ในเขตพระราชฐานและค่ายหลวงควย

ข) ให้กรมทหารรักษาวังมีศาลกรมทหารทุก ๆ กองพัน พิจารณาพิพากษาคดีบุคคลของกองพัน ซึ่งความผิดเกิดในท้องที่ของกองพันนั้น ๆ และใ้ผู้อยู่บังคับกองพันนั้น ๆ เป็นผู้มีอำนาจตั้งศาล

ค) ให้ศาลทหารรักษาวัง มีอำนาจเทียบเท่าศาลมณฑลทหารบก
ผู้บังคับการกรมทหารรักษาวัง เป็นผู้ที่มีอำนาจตั้งศาล

ง) คดีอุทธรณ์จากศาลทหารรักษาวัง หรือ เกินอำนาจศาลทหารรักษาวัง
ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารบกกลาง แต่ตุลาการในศาลทหารบกกลางต้องมีนายทหาร
รักษาวัง ๑ นาย

จ) กรณีผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารรักษาวัง ผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบก
หรือผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือ กระทำผิดในคดีเดียวกัน ไม่ให้แยกฟ้อง แต่ให้เจ้าหน้าที่
ทุกฝ่ายปรึกษากันเฉพาะคดีว่าจะให้ฟ้องยังศาลใด

ฉ) ผู้ผู้ใ้ต่อำนาจศาลทหารรักษาวัง กระทำผิดต่างท้องที่ไม่สะดวก
แก่การนำมาพิจารณาในศาลทหารรักษาวัง ถ้ามีศาลทหารบกตั้งอยู่ให้พิจารณาในศาล
ทหารบก ถ้าไม่มีให้พิจารณาที่ศาลยุติธรรม

การรวมศาลทหารบกกับศาลทหารเรือ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัส
เหนือเกล้าฯ สั่งว่า โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า สมควรรวมพระธรรมนูญ
ศาลทหารบกพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ซึ่งแยกชำระความกันอยู่ให้เป็น พระธรรมนูญ
ศาลทหารอันเดียวกัน เพื่อเข้ารูปโครงการตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร
จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้เรียกว่า "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร
พุทธศักราช ๒๔๘๗" เป็นที่น่าสังเกตุว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๘๗ นี้
มีบทบัญญัติเฉพาะทหารบก ทหารเรือ และมีใ้กล่าวถึงทหารอากาศไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะ
ขณะนั้นทหารอากาศสังกัดกรมอากาศยาน ซึ่งขึ้นอยู่กับกองทัพบก และทหารในกรมนี้มียศ
เป็นทหารบก ต่อมาจึงได้เปลี่ยนกรมอากาศยานเป็นกรมทหารอากาศ ครั้นต่อมาใน
พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ยกฐานะกรมทหารอากาศขึ้นเป็นกองทัพอากาศ และทหารในกองทัพ
จึงมียศเป็นทหารอากาศตลอดมาจนบัดนี้

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ นี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม
อีกหลายครั้ง โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๓ พระราช
บัญญัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗
พุทธศักราช ๒๔๘๘ พระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ
ธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ พุทธศักราช ๒๔๘๘ พระราชบัญญัติธรรมนูญ
ศาลทหาร (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๔๘๐ และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๕)
พ.ศ. ๒๔๘๖ แบ่งศาลทหารออกเป็น

ก. ศาลทหารในเวลาปกติ มี ๔ ชั้นคือ

๑. ศาลจังหวัดทหาร

เป็นศาลที่ตั้งขึ้นในจังหวัดทหาร นอกจากจังหวัดที่ตั้งกองบังคับการ
มณฑลทหาร ผู้บังคับการจังหวัดทหาร เป็นผู้ตั้งกรรมการศาล ในเมื่อมีคดีอาญาจะต้อง
พิจารณาโดยตั้งจากข้าราชการกลาโหมตำแหน่งชั้นสัญญาบัตร ๓ นาย มีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีซึ่งจำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดในท้องถิ่นของจังหวัด
ทหารนั้น นอกจากนายทหารชั้นสัญญาบัตรคือ

๑.๑ ในคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำจำคุกเกินกว่า
๑ ปี หรือปรับเกินกว่า ๒๐๐ บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ หากโทษเกินกว่านี้มีอำนาจพิจารณา
แต่ไม่มีอำนาจพิพากษา ต้องทำความเห็นส่งไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพ
พิพากษา

๑.๒ ในคดีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดโทษขั้นต่ำไว้ หรือกำหนด
โทษจำคุกต่ำกว่า ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ มีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีนั้นได้

๒. ศาลมณฑลทหาร

๒.๑ ศาลมณฑลทหาร

ตั้งขึ้นในมณฑลทหารแห่งละ ๑ ศาล นอกจากมณฑลทหารบก
กรุงเทพฯ มีผู้บัญชาการมณฑลทหาร เป็นผู้ที่มีอำนาจตั้งกรรมการ ๓ นาย เป็นกรรมการศาล

หรือนายทหารชั้นนายพัน หรือนายนาวา ๑ นาย นายทหารชั้นนายร้อยหรือนายเรือ ๑ นาย และผู้รักษาพระธรรมนูญ ๑ นาย กรรมการจะต้องมียศสูงกว่าหรือเทียบเท่ากับจำเลยที่มียศสูงสุด เว้นไว้แต่ในบางกรณีมีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร เว้นแต่ที่มียศเป็นนายพลหรือเทียบเท่านายพล และวางโทษผู้กระทำผิดได้ทุกบทกฎหมาย

๒.๒ ศาลทหารกรุงเทพฯ

ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ศาล มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล โดยมีจำนวนกรรมการศาล และอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับศาลมณฑลทหาร

๓. ศาลทหารกลาง

มีอยู่ ๑ ศาล ตั้งประจำในกรุงเทพฯ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจตั้งบุคลากรศาลชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ๕ นาย คือนายทหารชั้นนายพลหรือนายพันเอก หรือนายนาวา เอก ๑ นาย นายทหารชั้นนายพันหรือนายนาวาหรือนายร้อยเอก ๒ หรือ ๓ นาย ผู้รักษาพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒ นาย มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งจำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารที่มียศเป็นนายพลหรือเทียบเท่าวางโทษผู้กระทำผิดได้ทุกบทกฎหมาย และคดีอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพฯ

๔. ศาลทหารสูงสุด

มีอยู่ ๑ ศาล พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งกรรมการศาล มีอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับวินัยทหารโดยเฉพาะ หรือต้องพิจารณาเป็นการลับ เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศหรือการปกครองประเทศ หรือความมั่นคงภายในหรือภายนอกของประเทศ

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติคือ

๑. นายทหารชั้นประทวนและพลทหารที่ยังมิได้ปลดจากประจำการ หรือที่รับราชการทหารอย่างใด ๆ ตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร

๒. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

๓. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ แต่กระทำความผิดออกกฎ ข้อมบังคับ คำสั่งสำหรับทหารหรือกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหาร

ร.ศ. ๑๓๐

๔. นักเรียนนายทหาร

๕. พลเรือนทั้งปวง ซึ่งสังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดต่อหน้าที่ราชการทหารไม่ว่าในท้องที่ใด ๆ หรือเมื่อกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในบริเวณบ้านเรือน โรง เรือ และพื้นที่ของทหารหรือในที่พักร้อนพักแรมของทหาร หรือในขณะที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๖. บุคคลที่ตอ้งคุมขังอยู่ในที่คุมขังของทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย

๗. เหลนยศึกหรือชนชาติศัตรูที่อยู่ในความควบคุมของทหาร

ในกรณีทีบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร กับบุคคลที่มีไคอยู่ในอำนาจศาลทหาร กระทำความผิดอาญาคับกัน จะตอ้งฟ้องร้องยังศาลพลเรือน คดีที่อุทธรณ์ฎีกาไคและไมไคนั้น เป็นไปคตามทีระบุไว้

ถ้าโจทก์จำเลยผู้อุทธรณ์หรือฎีกาตอ้งยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาภายใน ๑๕ วัน ถ้าผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลหรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษเป็นผู้อุทธรณ์หรือฎีกา ตอ้งยื่นคำอุทธรณ์หรือฎีกาภายใน ๓๐ วัน คดีที่ฎีกาจะตอ้งส่งไปให้ศาลฎีกาหรือศาลทหารสูงสุดพิจารณาพิพากษาแล้วแต่กรณี และเมื่อศาลฎีกาหรือศาลทหารสูงสุดพิพากษาประการใด คดีเป็นอันถึงที่สุด

ในศาลทหาร เวลาปกติโจทก์หรือจำเลยอาจแต่งทนายว่าค่างหรือแก้ค่างไค

ศาลทหารในเวลาไมปกติ

ในเวลาที่มีการสงครามหรือเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึกให้ศาลทหารที่มีอยู่ แล้วในเวลาปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไคคตามอำนาจ แต่ถาทอ้งถึนไคเป็น

บุทธรวิเวทหรือเมื่อกองทหารหรือเรือรบกำลังเข้าสู่บุทธรวิเวท ให้ตั้งศาลอาชญาศึก โดยเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ กรรมการศาลอาชญาศึกต้องเป็นข้าราชการกลาโหมตำแหน่งชั้นสัญญาบัตร ๓ นาย แคนกรรมการ ๒ นายต้องมียศสูงกว่าจำเลย แต่ถ้างศาลอาชญาศึกไม่ได้ ต้องส่งจำเลยไปศาลอื่นแล้วแต่กรณี

คำพิพากษาของศาลในเวลาไม่ปกติย่อมเด็ดขาด จะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้ ศาลทหารและศาลอาชญาศึกไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง แต่มีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือใช้สินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีซึ่งจำเลยกระทำความผิดเมื่ออัยการทหารร้องขอ

กิจกรรมของศาลทหารได้ดำเนินตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๔๘ ขึ้นใหม่ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ และได้ใช้จนปัจจุบันนี้ โดยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๑๑ และแก้ไขครั้งสุดท้ายโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๒ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕

๔. ศาลทหารไทยในปัจจุบัน

ศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธานรับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย กรมที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับศาลทหารคือ "กรมพระธรรมนูญ" ซึ่งขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ แต่เจ้ากรมพระธรรมนูญหรือผู้บังคับบัญชาอื่นใดก็ตาม ไม่มีอำนาจหน้าที่เข้าไปก้าวกายอำนาจอิสระของศาลทหารในการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นการกระทำในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับศาลพลเรือน คงมีหน้าที่แต่ในด้านการปกครองบังคับบัญชา ซึ่งได้แก่การพิจารณาบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้ายเจ้าหน้าที่ สอดส่องดูแลความประพฤติ สนับสนุนในด้านการวิทยากร และอำนวยความสะดวกในด้านการต่าง ๆ ของศาลทหาร นอกจากนี้

กรมพระธรรมนุญยังมีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหารด้วย เจ้ากรมพระธรรมนุญจึง เป็นผู้วาง
ระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการ
ทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อยตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๘๘ ระเบียบ
ดังกล่าวนี้เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุมัติแล้ว เจ้ากรมพระธรรมนุญก็เป็นผู้
ประกาศให้ใช้ต่อไปได้ เช่นระเบียบราชการศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ และระเบียบ
ราชการอัยการทหาร พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้น^๑

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๘๘ แบ่งศาล
ออกเป็น ๓ ชั้นตามอง เกี่ยวกับศาลยุติธรรมของพลเรือนคือ

๑. ศาลทหารชั้นต้น เทียบได้กับศาลชั้นต้นของพลเรือน มีอยู่ ๔ ประเภทคือ
 - ๑.๑ ศาลจังหวัดทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับศาลแขวงของ
พลเรือน ศาลทหารประเภทนี้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีน้อยกว่าศาลทหารชั้นต้น
ประเภทอื่น ๆ
 - ๑.๒ ศาลมณฑลทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับศาลจังหวัดของพลเรือน
มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร
 - ๑.๓ ศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลอาญาของพลเรือน
มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลชั้นต้นประเภทอื่น ๆ
 - ๑.๔ ศาลประจำหน่วยทหาร เป็นศาลทหารที่ตั้งขึ้นประจำหน่วย
ทหารที่ปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร หรือกำลัง เดินทาง เพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร
และมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน ศาลทหารชั้นต้นประเภทนี้มีลักษณะพิเศษไม่อาจ
เทียบกับศาลพลเรือนศาลใดได้^๒

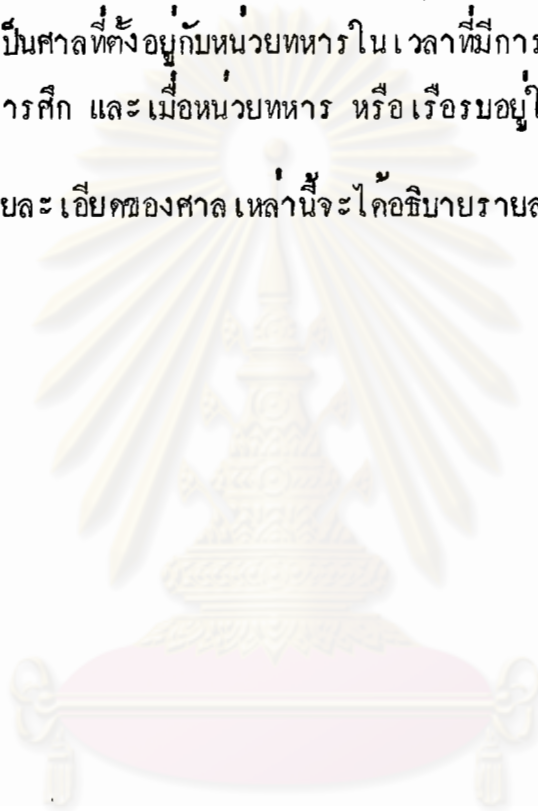
กรมพระธรรมนุญ, ศาลทหารไทย พิมพ์แจกในงานพระกรุณาพระราชทาน
กรมพระธรรมนุญ ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม อำเภอมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี วันศุกร์
ที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิชการพิมพ์), หน้า ๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

๒. ศาลทหารกลาง เียบยกับศาลอุทธรณ์ของพลเรือน
๓. ศาลทหารสูงสุด เียบยกับศาลฎีกาของพลเรือน
๔. นอกจากศาลทั้ง ๓ ชั้นดังกล่าวแล้ว ยังมีศาลทหารอีกประเภทหนึ่งคือศาลอาญาศึก ซึ่งเป็นศาลที่ตั้งอยู่กับหน่วยทหารในเวลาที่มีการรบ การสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก และเมื่อหน่วยทหาร หรือ เรือรบอยู่ในยุทธบริเวณ

สำหรับรายละเอียดของศาลเหล่านี้จะได้อธิบายรายละเอียดในบทต่าง ๆ

ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย